

**Qarshi davlat universiteti “Iqtisodiyot
“ kafedrası, PhD,
Jurayev Olim taqrizi ostida**

**Hazratqulov Shahboz Boboqul o’g’li
Qarshi davlat universiteti
“Iqtisodiyot” kafedrası o’qituvchisi
Telefon raqami: +99897 877 60 06
<https://orcid.org/0009-0006-5600-6251>
Sharopova Shaydo Shamsiddin qizi
E-mail: s40479012gmail.com
Qarshi davlat universiteti “Iqtisodiyot
“ kafedrası
“Iqtisodiyot “ yo’nalishi 2-kurs
talabasi**

O’ZBEKISTON RESPUBLIKASIGA RAQAMLI QITISODIYOTNING KIRIB KELISHI VA UNDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI O’RNI VA AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu tezisdá Raqamli iqtisodiyotning mamlakatimizga kirib kelishi va amaliyotga tadbíq etilishi hamda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish borasidagi chora tadbirlar haqida so’z yuritiladi. Bugungi global miqyosdagi iqtisodiyotimizda raqamli texnologiyalarning ahamiyati, afzalliklari hamda insonlar turmush darajasini sezilarli darajada oshira olishi va buning iqtisodiyotimizga asosiy foydasi yoritib beriladi. Darhaqiqat, raqamli texnologiyalar tizimi axborot telekommunikatsiya texnologiyalari bilan uzviy bog’liqdir.

Kalit so’zlar: Raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, elektron tijorat, onlayn to’lov, infratuzilma, avtomatlashtirilgan reestrlar, raqamli iqtisodiyot, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, global iqtisodiyot, raqamli va mobil texnologiyalar.

ВНЕДРЕНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН И РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В НЕЙ

Аннотация: В данной дипломной работе говорится о внедрении и реализации цифровой экономики в нашей стране, а также о мерах по развитию цифровой экономики. В современной глобальной экономике будут подчеркнуты важность и преимущества цифровых технологий, их способность значительно повысить уровень жизни людей, а также их основные преимущества для нашей экономики. Фактически система цифровых технологий неразрывно связана с информационными и телекоммуникационными технологиями.

Ключевые слова: Цифровые технологии, искусственный интеллект, электронная коммерция, онлайн-платежи, инфраструктура, автоматизированные реестры, цифровая экономика, информационно-коммуникационные технологии, глобальная экономика, цифровые и мобильные технологии.

THE INTRODUCTION OF THE DIGITAL ECONOMY TO THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND THE ROLE AND IMPORTANCE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN IT

Abstract: This thesis talks about the introduction and implementation of the digital economy in our country, as well as measures for the development of the digital economy. In today's global economy, the importance and benefits of digital technologies and their ability to significantly

increase people's living standards and their main benefits to our economy will be highlighted. In fact, the system of digital technologies is inextricably linked with information and telecommunication technologies.

Keywords: Digital technologies, artificial intelligence, e-commerce, online payment, infrastructure, automated registers, digital economy, information and communication technologies, global economy, digital and mobile technologies.

KIRISH: Hozirgi kunda raqamli iqtisodiyot tushunchasi bir qator mamlakatlarning iqtisodiy nazariyasi va amaliyotida paydo bo'ldi. Bu raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi, axborot sohasida inqilob va iqtisodiyotning globallashtirish jarayonlarini tezlashtirish bilan ajralib turdi. Ulardan foydalanish samaradorligi ortib borayotgan bilimga aylantirildi va ijtimoiy-iqtisodiy aloqalar tobora kengayib bormoqda. Bozor subyektlarining faoliyatida raqamli transformatsiyalarning asosiy omili raqamli madaniyatni rivojlantirishdan iborat. Jamiyatni ijtimoiy va iqtisodiy isloh qilishning hozirgi bosqichida atrof-muhit jamiyatning institutsional tuzilishiga xos xususiyatlarini keltirib chiqarmoqda va bu asosda yangi tushunchalar va yondashuvlarni shakllantirishga zarurat tug'diradi.

Eng yangi texnologiyalar ishlab chiqarish va biznes jarayonlarining samaradorligini oshirishi mumkin. Eng yangi texnologiyalar inson faoliyatining barcha yangi sohalari va sohalariga kirib borishi bilan an'anaviy yondashuvlar va ish uslublari o'zgaradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) paydo bo'lishi va tarqalishi bugungi kundagi global iqtisodiyotga qanchalik ta'sir ko'rsatganini, yangi bir hodisa - raqamli iqtisodiyot paydo bo'lishi orqali ko'rishimiz mumkin.

Aqilli texnologiyalari ta'siri ostida odamlarning turmush darajasi yaxshilandi, foydalanuvchilar o'rtasidagi aloqalar o'zgardi - turli jug'rofiy mintaqalar, faoliyat sohalari va boshqalardagi odamlar o'rtasida aloqa o'rnatish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu raqamli iqtisodiyotning asosi bo'lgan axborot aloqalarining jadal o'sishiga muhim omil bo'lib xizmat qildi.

Raqamli texnologiyalarning ta'siri global miqyosda ham, mahalliy darajada ham seziladi. Raqamli iqtisodiyot yangi ishlab chiqarishlarning kombinatsiyasi sifatida global iqtisodiyotning tez o'sib borayotgan qismidir.

Raqamli iqtisodiyotning yuksalishi XX-asrning o'ziga xos xususiyatlaridan biridir. Raqamli texnologiyalar jamiyat va iqtisodiyotga ko'p jihatdan ta'sir qiladi, shu jumladan yangi aloqa va hamkorlik vositalari orqali; xizmat ko'rsatishning kuchli tarkibiy qismiga ega bo'lgan yangi mahsulotlar; ma'lumotlarning iqtisodiy o'sish omili sifatida roli; sun'iy intellekt (AI) yordamida vazifalarni avtomatlashtirish; va platformalar kabi yangi biznes modellarining paydo bo'lishi. Shu sababli, raqamlashtirish bizning hayotimiz va birgalikda ishlash tarzimizni tubdan o'zgartiradi. Bu butun jamiyat farovonligi va birlashishi uchun oqibatlarga olib keladi; shuningdek, barcha sohalardagi korxonalar uchun samaradorlik, bandlik, ko'nikmalar, daromadlarni taqsimlash, savdo va atrof-muhitga ta'sir ko'rsatuvchi ta'sirlar. O'zbekiston milliy iqtisodiyotining raqamlashtirilishi juda muhim va 2020-yilni "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish" yili deb e'lon qilinishi hozirgi vaqtda mamlakatimiz uchun juda katta ma'noga va ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatib turibdi.

Yangi texnologiyalar yaxshi tashkil etilgan xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining ba'zi jihatlari o'zgartiruvchi ta'sir ko'rsatadi, bu asosan ishlaydigan mexanizmlarni - aloqa

vositalarini yoki sanoat mashinalarini raqamli yoki raqamli mexanizmlarga almashtirish, shuningdek ulami yanada modemizatsiya qilishdan iborat.

Raqamli iqtisodiyotning o'sishi raqamli va mobil texnologiyalar bilan bevosita bog'liq bo'lgan bir qator bozorlarning o'sishi bilan bog'liq. Texnologiyalar rivojlanishining hozirgi bosqichida va bozorlarning hozirgi holati sharoitida raqamli iqtisodiyotni maqsad sifatida emas, balki iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish vositasi sifatida ko'rib chiqish kerak.

Zamonaviy raqamli iqtisodiyot yangi biznes modellarini taklif qiladi va boshqaruv mexanizmlarini o'zgaruvchan voqelikni aks ettirish uchun o'zgartirish zarurligini ta'kidlaydi.

Jahon iqtisodiyotining globallasuvi va texnologiyalarning rivojlanishi sharoitida O'zbekistonning iqtisodiy taraqqiyotiga raqamli iqtisodiyotni rivojlantirmasdan erishib bo'lmaydi. Rivojlangan davlatlarda raqamli iqtisodiyotni joriy etishga allaqachon kirishilgan. Hozirgi vaqtda jadallik bilan kechayotgan raqamlashuv jarayoni "yangi iqtisodiyot" ni vujudga keltirdi, kun sayin chuqur tomir otib borayotgan bu bozor segmenti ishlab chiqaruvchilarga biznesda samarali marketing kompaniyalarini tashkil etish, minimal xarajat qilib, maksimal foyda olish, tovar va xizmatlarni muvaffaqiyatli sotishning optimal usullarini taqdim etadi, iste'molchi, xaridorva mijozlarga sifatli xizmat, qulaylik yaratiladi va shu bilan bir qatorda iqtisodiyotning keng qamrovli rivojlanishiga olib keladi.

MUHOKAMA: Raqamlashtirish – raqamli shaklda bo'lgan butunlay yangi mahsulotlar yaratishdir. Masalan, multiplikatsiyali dinamik o'quv kursi yoki hujjatni sharhlashning interaktiv tizimi – bu raqamlashtirishdir

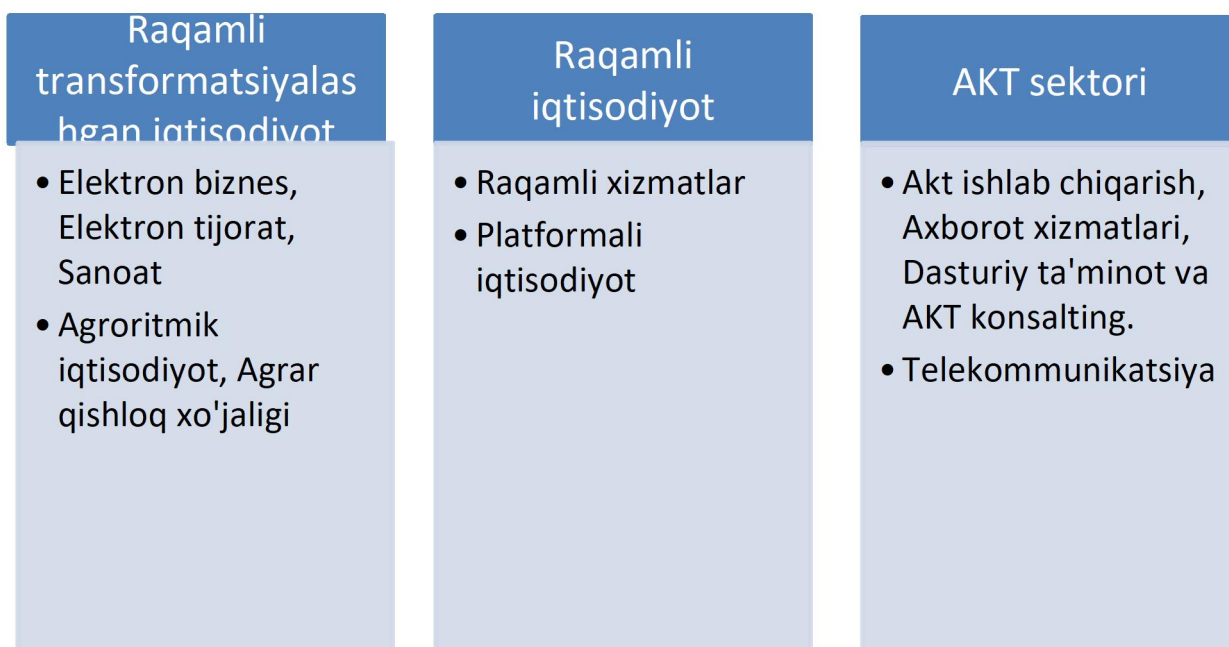
Iqtisodiyot va jamiyatning "raqamlashtirish" jarayoni (ingliz tilida – digitization ya'ni, raqamlashtirish, ba'zan esa "digitalization" ya'ni raqamlashtirilishi ma'nosini bildiradi) haqida gapirganda, birinchi navbatda, terminologiyaga aniqlik kiritish kerak. Eng keng ma'noda "raqamlashtirish" jarayoni odatda raqamli texnologiyalarni keng qo'llash va assimilyatsiya qilish tashabbusi bilan boshlangan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishni anglatadi. axborotni yaratish, qayta ishlash, almashish va uzatish texnologiyalaridir Raqamli iqtisodiyot raqamli texnologiyalarga asoslangan, elektron biznes, elektron tijorat bilan bog'langan, raqamli tovar va xizmatlar ishlab chiqarayotgan va taqdim etayotgan iqtisodiy faoliyat bo'lib, bunda iqtisodiy xizmat va tovarlar uchun hisob-kitoblar elektron pul orqali amalga oshiriladi. Raqamli iqtisodiyot tushunchasiga bir qator ta'riflar berilgan. Jumladan, iqtisodiyot fanlari doktori, Rossiya Fanlar akademiyasining muxbir a'zosi V.Ivanov "Raqamli iqtisod – haqiqatimizni to'ldiradigan virtual muhit" - deb ta'rif bergan. Tomsk davlat universitetining professori, R. Meshcheryakovning fikricha "raqamli iqtisod" atamasiga ikkita yondashish mavjud deb hisoblaydi. Raqamli texnologiyalar asosida iqtisodiyotning va elektron tovar va xizmatlar eksklyuziv domen tavsiflovchi raqamli iqtisodiyot: birinchi yondashuv "klassik" deb nomlanib, klassik misollar – teletibbiyot, masofaviy ta'lim, dori-darmonlarni sotish (filmlar, televizorlar, kitoblar va boshqalar). Ikkinchi yondashuv: "raqamli iqtisod" ilg'or raqamli texnologiyalardan foydalangan holda iqtisodiy ishlab chiqarishdir.

Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotni rivojlanishidagi iqtisodiy statistik ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Raqamli iqtisodiyot faoliyati yaqindan o'rganildi va ma'lumotlar bazasi yig'ildi. To'plangan ma'lumotlar asosida kuzatish va iqtisodiy tahlilni qiyoslash, tizimli yondashuv hamda mantiqiy yondashuv kabi usullardan samarali foydalanildi. Raqamli iqtisodiyot yirik sanoat obyektlari ish samaradorligini oshirish, ishlab chiqarishni o'stirish, faoliyat shaffofligini ta'minlash, mahsulot tannarxini kamaytirish imkonini beradi. Nufuzli xalqaro tashkilotlar olib borgan tahlillar natijalariga ko'ra, raqamli iqtisodiyot yalpi ichki mahsulotni kamida 30 foizga oshiradi, shuning barobarida, xufyona iqtisodiyotga barham beradi. Davlatning o'z fuqarolari

uchun elektron xizmatlarni ko'rsatishi va elektron mahsulotlarni taklif etishi – bu raqamli iqtisodiyotning asosiy qismibo'lib hisoblanadi. Mamlakatimizda ushbu sohani keng rivojlantirish korrupsiya illatiga barham beradi. Respublikamiz Prezidenti Sh.M. Mirziyoev ta'kidlaganlaridek, "Innovatsiya – bu kelajak degani. Biz buyuk kelajagimizni barpo etishni bugundan boshlaydigan bo'lsak, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak". Raqamli texnologiyalar nafaqat mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, balki ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi. Qolaversa, bu korrupsiyaga qarshi samarali vositadir. Buni barchamiz teran anglab olishimiz darkor. Davlat boshqaruvi va ijtimoiy sohada ham raqamli texnologiyalarni keng joriy etib, natijadorlikni oshirish, bir so'z bilan aytganda odamlar turmushini yaxshilash demakdir. Raqamli iqtisodiyot bo'yicha xorijiy ma'lumot manbalari va nazariy o'quv va ilmiy materiallarga asoslangan ushbu darslik mualliflari bu bo'shliqni biroz to'ldirishga harakat qilishdi.

NATIJALAR: Raqamli iqtisodiyot butun dunyoni qamrab olishi tufayli, axborotlashtirish va raqamlashtirishga oid har qanday davlat loyihasi kompleks ravishda hamda yagona kodlash tizimi, iqtisodiy va boshqaruvga aloqador axborotni aniqlash asosida o'rganilishi lozim. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishdagi eng muhim jihat va bir vaqtning o'zida eng murakkab bosqich – bu ishbilarmonlik muhitini soddalashtirish hamda odamlar va biznesning davlat bilan muloqotiga sarflanajak xarajatlarni maksimal qisqartirishdir.

Raqamli iqtisodiyotning hozirda butun jahon bo'ylab o'rganilishi va ilmiy tadqiqotlar olib borilishining sabablaridan biri, raqamli texnologiyalarning ortib, foydalanish qamrovi kengayishidadir. Iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va undagi qator muammolarni bartaraf etishda raqamli iqtisodiyot yechim bo'ladi. Iqtisodiyotni raqamli transformatsiyalashuvi, avvalambor uning tarkibidagi barcha soha va tarmoqlarida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish natijasida mehnat unumdorligini oshirish, qarorlar qabul qilishga asoslangan kompleks jarayonlarni qamrab oladi. Buning asosida raqamli iqtisodiyotning qamrov sohalari ham kengayib boradi.

1-rasm, Raqamli iqtisodiyot soha va tarmoqlari

Barcha zamonaviy texnologiyalar uchun, ayniqsa, raqamli boshqaruv tizimi nuqtai-nazaridan jamiyat uchun shunday ko'rinishdagi «ijtimoiy stress-test» zarurdir. Respublikada raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning ilk pallasida, moddiy, ma'naviy, dasturiy, texnik va ijtimoiy

zahiralar cheklanganligi sababli, sa'yi harakatlarni qaysi yo'nalishga qaratish zarurligi haqida qaror qabul qilish zarur bo'lishi ehtimoli juda katta, ya'ni, oldimizda ikki yo'l turibdi: ularning biri texnologiyalarni ijtimoiy moslashtirish bilan shug'ullanish, ikkinchisi esa mahalliy texnologik asoslarni raqamli iqtisodiyot vositasida rivojlantirish yo'li. Bizning fikrimizcha esa, raqamli iqtisodiyot Industriyaning O'zbekistonda korporativ miqyosdagi joriy qilinish yo'nalishlariga takliflar sifatida quyidagi sohalarni ko'rsatishimiz mumkin:

- 1) **Professional xizmatlar** - on-demand professional services - buxgalter xizmatlari, dizaynar xizmatlari, maslahatchilar, tarjimonlar va boshqalar.
- 2) **Online bank xizmatlari** (Banking).
- 3) **Blokcheyn vositasidagi soliq va soliqqa tortish xizmatlari.**
- 4) **Jamoaviy moliyalashtirish** - collaborative finance - kraudfunding (crowdfunding), o'zaro kreditlash (peer-to-peer lending).
- 5) **Moliya bozori operatsiyalari va elektron tijorat.**
- 6) **Ko'chmas mulk savdosiva tenderlar.**
- 7) **Ishki va tashqi halqaro turizm sohalari.**
- 8) **Korporativ va shaxsiy transport xizmatlari.**
- 9) **Uyda ko'rsatiladigan xizmatlar** - on-demand household services.
- 10) **Uy-joydan birgalikda foydalanish** - peer-to-peer accommodation).
- 11) **Transportdan birgalikda foydalanish** - peer-to-peer transportation).
- 12) **3D-printerlarni barcha sohalarga joriy qilish.**
- 13) **Ta'lim sohasida ommaviy ochiq on-layn xizmatlarni (MOOC - massive open online courses) joriy qilish.**

XULOSA:

Hozir butun dunyo bo'ylab yangi servislar va biznes modellarni yaratish uchun IT vositalaridan foydalanadigan eski va yangi kompaniyalar aksariyat sohalarda yetakchi bo'lgan kompaniyalarga kuchli raqobat tug'dirmoqda. Prognozlariga ko'ra, yaqin yillarda makroiqtisodiyot "lean production", addiktiv, nano va biotexnologiya mezonlariga tayanadigan ishlab chiqaruvchilarga qattiq bog'liq bo'lishi kutilmoqda. Shu munosabat bilan oqilona boshqaruv uchun zarur hisoblangan axborot ko'lami ham ortib boradi, ishlab chiqarish va fuqarolar muloqoti, biznes va davlat organlarini boshqarish tuzilmasi esa jiddiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Raqamli iqtisodiyotni zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va Global Internet tarmog'isiz tasavvur qilib bo'lmaydi. "Raqamli iqtisodiyot", AKT va Internet tushunchalari bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Raqamli iqtisodning yana boshqa bir xizmatlari, shu jumladan, big data, sun'iy intellekt, mashina vositasida ta'lim berish, kraudsorsing, kraudfunding, blokcheyn va bulutli texnologiyalar ham kelajak iqtisodiyotida va korporativ boshqaruvda hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini hayotning rivojlanish tendentsiyalari yaqqol ko'rsatib turibdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. A. O'lmasov, A. Vahobov "Iqtisodiyot nazariyasi" Toshkent-2019. 87-b.
2. Алексеев И.В. Информационное обеспечение системы управления франчайзинговыми предприятиями / И.В. Алексеев, Е.В. Рибокене // Экономические и гуманитарные науки. – 2019. – №1 (276). – С. 105–110.
3. Lapidus L.V. Raqamli iqtisodiyot. - M.: Infra-M, 2019 yil.
4. Telekommunikatsiya infratuzilmasi yangi bosqichga ko'tarilmoqda. URL: <https://mitc.uz/uz/pages/communication>

5. “Taraqqiyot strategiyasi” markazi ijrochi direktori Eldor Tulyakov nutqidan. 2020.
6. Yuldasheva, G., & Shermatova, H. (2022). Ta’limda innovatsion texnologiyalarning qo‘llanilish istiqbollari. Science and innovation, 1(B8), 5-9.
7. Umarov Omonilla Saydaminovich, “Raqamli iqtisodiyot va uning rivojlanish tendensiyalari”. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 3, may-iyun, 2018 yil. 8-b
8. Алексеев И.В. Информационное обеспечение системы управления франчайзинговыми предприятиями / И.В. Алексеев, Е.В. Рибокене // Экономические и гуманитарные науки. – 2019. – №1 (276). – С. 105–110.
9. Yuldasheva, G. I. (2021). Axborot texnologiyalari-ta’lim sifati kafolatidir. Электронное научно-практическое периодическое издание «Экономика и социум», (4), 83.
10. Yuldasheva, G. I. (2022). Ta’lim samaradorligini oshirishda elektron darsliklardan foydalanish. Youth, Science, Education: Topical Issues, Achievements and Innovations, (5), 36-38.
11. Yuldasheva, G., & Yuldosheva, M. (2022). “Factors of informatization of the process of primary education”. Электронное научно-практическое периодическое издание «Экономика и социум», 12(91), 689-692.